

RAZVOJ TURIZMA U DEVASTIRANIM PODRUČJIMA NA JUGU SRBIJE

Stručni rad

DOI: 10.5937/GU_KORET250601

Zoran Ilić, MSc

Trgovinsko ugostiteljska škola, Leskovac,

e-mail: zoran.nevena@gmail.com, orcid.org/0009-0002-3737-8966

Apstrakt: U ovom radu su predstavljene mogućnosti razvoja turizma u devastiranim područjima na jugu Srbije. Akcent je na predstavljanju opština kao što su Crna Trava, Bojnik, Lebane i Medveđa u Jablaničkom okrugu, čiji je administrativni centar grad Leskovac. U ovim mestima postoje značajni potencijali za upražnjavanje mnogobrojnih vrsta turizma, ali postoje i ograničavajući faktori koji se pre svega ogledaju slabom putnom mrežom i ostalom pratećom infrastrukturom. Polazeći od karakteristika ovih opština, polazi se od statističkih podataka gde je najveća posećenost turista u opštini Medveđa zbog turističkih potencijala Sijarinske Banje pa se u nastavku detaljnije prikazuju potencijali ove banje. Sagledava se geografski položaj opština na jugu Srbije, njihove mogućnosti za razvoj turizma i njihove putne mreže i uslovi za poboljšanje infrastrukture. Anketno istraživanje predstavljeno u radu sprovedeno je ispitivanjem punoletnih osoba iz Srbije. Sagledani su njihovi stavovi o pojmovima turizma i infrastrukture i njihovoj korelaciji u cilju očuvanja prirodnih resursa, a samim tim i boljoj turističkoj ponudi.

Ključne reči: Turizam, ruralni turizam, devastirana područja, održivi razvoj

THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN DEVASTATED AREAS IN SOUTHERN SERBIA

Abstract: This paper presents the possibilities of tourism development in devastated areas in the south of Serbia. The emphasis is on the representation of municipalities such as Crna Trava, Bojnik, Lebane and Medveđa in the Jablaničko district, whose administrative center is the city of Leskovac. In these places, there are significant potentials for the exercise of numerous types of tourism, but there are also limiting factors that are primarily reflected in the weak road network and other supporting infrastructure. Starting from the characteristics of these municipalities, it starts from statistical data where the highest number of tourists is in the municipality of Medveđa due to the tourist potential of Sijarinska Banja, so the potential of this spa is presented in more detail below. The geographical position of the municipalities in the south of Serbia, their possibilities for tourism development and their road network and the conditions for improving the infrastructure are reviewed. The survey research presented in the paper was conducted by examining adults from Serbia. Their views on the concepts of tourism and infrastructure and their correlation with the aim of preserving natural resources, and therefore a better tourist offer, were analyzed.

Keywords: Tourism, Rural Tourism, Devastated Areas, Sustainable Development

1. UVOD

Različiti vidovi turizma predstavljaju neke od rastućih savremenih trendova na svetskom tržištu. Razlozi za to su sve užurbaniji život koji ima za posledicu nedostatak dovoljno slobodnog vremena za duža putovanja, s jedne strane, a takođe i želja turista da se opробaju u sportovima koji su puni „adrenalina“, s druge strane. Srbija je zemlja koja raspolaže značajnim, ali još uvek nedovoljno iskorišćenim potencijalima za razvoj različitih oblika turizma. Malo je ulagano u infrastrukturu koja je neophodna za razvoj turizma (Herrera i Gonzalez 2025). Ne postoji dovoljna zainteresovanost, kao ni angažovanost na afirmaciji mnogih vidova turizma od strane turističkih radnika, kao ni lokalnog stanovništva sa prostora koji imaju dovoljan potencijal za turizam. Opštine u Jablaničkom okrugu su jedne od mnogobrojnih, a još uvek neafirmisanih destinacija u Srbiji u kojima je moguć razvoj različitih vidova turizma. Pre ukazivanja na potencijalnu mogućnost razvoja turizma u ovim krajevima, neophodno je izložiti činjenice koje ovaj region čine značajnom turističkom destinacijom na tržištu Srbije.

U radu se predstavljaju turistički potencijali u devastiranim opštinama Jablaničkog okruga (Crna Trava, Bojnik, Lebane i Medevđa); definiše se turizam i sistematizuju različiti oblici turizma; ukazuje se na odnos turizma i održivog razvoja konkretne turističke destinacije; sagledava se međuzavisnost i međusobna uslovljenost razvoja turizma i ruralnog turizma; analizira se stanje i potencijali razvoja turizma u ovim opštinama.

Osnovni cilj ovog rada je naglašavanje potrebe ulaganja značajnijih napora u cilju afirmacije turizma. Istraživanjem su definisani i određeni parcijalni ciljevi. Namera je da se analizom ukaže na to da bi razvoj turizma u velikoj meri obogatio ponudu ovog dela Srbije, sa značajnim pozitivnim efektima za lokalno stanovništvo. Kao jedan od ciljeva istraživanja definisano je i sistematizovanje prioriteta u planiranju razvoja ovih opština.

Od sprovedenog istraživanja se očekuje da ukaže na to da na području Jablaničkog okruga u devastiranim opštinama ima potencijala za razvoj turizma, da bi se turizam uopšte značajnije razvijao ulaganjem u izgradnju neophodnih kapaciteta i pratećih sadržaja, a naročito ulaganjem u infrastrukturu, ali i da je neophodno eliminisati ograničavajuće faktore i povećati zainteresovanost lokalne samouprave za ovaj domen turističkog razvoja.

2. DEVASTIRANA PODRUČJA U SRBIJI

Sam pojam devastirati predstavlja glagol koji je izveden od imenice devastacija, koja je nastala od latinske reči devastation, što znači razrušiti. Postoje i druga objašnjenja ovog pojma kao što su: harati, pustošiti, uništiti, uništavati, razoriti, razarati, rušiti, razrušiti i slične. Pod pojmom devastirana područja podrazumevaju se ona područja tj. opštine u kojima je zbog smanjenog broja stanovništva i nemogućnosti opstanka u njima, kao i zbog nedovoljnog ulaganja države i lokalne samouprave došlo do toga da su prepuštene uništavanju kako u demografskom tako i u privrednom pogledu (Cvijanović, 2015). Prema podacima iz Vlade Srbije i Nacionalne službe za zapošljavanje u Srbiji su registrovane 45 devastirane opštine tj. najnerazvijenije opštine. U tabeli 1, naznačene su devastirane opštine i gradovi kojima pripadaju.

Tabela 1. Gradski centri okruga i pripadajuće devastirane opštine

Grad	Devastirane opštine
Valjevo	Mionica i Ljig
Vranje	Bosilegrad, Bujanovac, Vladičin Han, Preševo, Surdulica i Trgovište
Vršac	Plandište
Zaječar	Knjaževac
Zrenjanin	Žitište i Sečanj
Jagodina	Rekovac
Kragujevac	Rača
Kraljevo	Raška
Kruševac	Brus i Varvarin
Leskovac	Crna Trava, Bojnik, Lebane i Medveđa
Loznica	Krupanj, Ljubovija i Mali Zvornik
Niš	Gadžin Han, Doljevac, Merošina, Ražanj, Aleksinac i Svrlijg
Novi Pazar	Tutin
Pirot	Babušnica i Bela Palanka
Požarevac	Golubac, Žagubica, Kučevo, Malo Crniće i Petrovac na Mlavi
Prijepolje	Prijepolje, Priboj na Limu, Nova Varoš i Sjenica
Prokuplje	Blace, Žitorađe i Kuršumlja

Status nedovoljno razvijenog regiona ima region Kosova i Metohije. U Jablaničkom okrugu, opštine poput Crne Trave, Bojnika, Lebana i Medveđe suočavaju se sa dugotrajnim demografskim, ekonomskim i infrastrukturnim problemima, što ih svrstava u kategoriju devastiranih područja. Karakterišu ih depopulacija, starenje stanovništva, slaba ekonomska aktivnost i ograničena putna infrastruktura.

Ipak, ove opštine poseduju značajne prirodne i kulturne resurse, uključujući planinske pejzaže, banje, arheološke lokalitete i tradicionalne manifestacije (npr. „Dani neimara“ u Crnoj Travi, „Bojničko leto“ u Bojniku, „Dani borovnice“ u Crnoj Travi, „Gejzerske noći“ u Medveđi). Pravilnim ulaganjima u infrastrukturu, promocijom kulturnih i gastronomskih vrednosti i razvojem seoskog i planinskog turizma, devastirana područja Jablaničkog okruga mogu postati održivi turistički lokaliteti i doprineti revitalizaciji regiona.

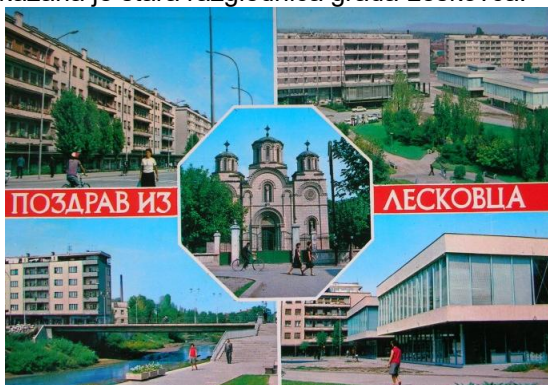
3. OSNOVNA OBELEŽJA DEVASTIRANIH OPŠTINA U JABLANIČKOM OKRUGU KAO TURISTIČKOG LOKALITETA

Jablanički okrug je administrativno područje koje se nalazi u Južnoj Srbiji i čiji je administrativni centar grad Leskovac. Do ovog regiona može se doći iz više pravaca, od kojih su glavni: autoputem E75 (Beograd – Atina), putevima preko Pirota, Prokuplja, Surdulice, Prištine i Kuršumlje. Veći gradovi u blizini su Niš, Vranje, Pirot i Priština. Najbliži aerodromi su: „Konstantin Veliki“ u Nišu, koji se nalazi na udaljenosti od 40 kilometara od Leskovca, aerodrom u Prištini koji je udaljen oko 120 kilometara od Leskovca i dva aerodroma u Sofiji, koji se nalaze na udaljenosti oko 150 kilometara od Leskovca. Aerodrom „Nikola Tesla“ u Beogradu se nalazi na udaljenosti od 300 kilometra od Leskovca. U ovim opštinama pored administrativnih centara postoje i mnoga naselja i sela. Jablanički okrug obuhvata opštine sa značajnim

prirodnim i kulturnim resursima, ali i izraženim problemima demografskog pada, ekonomskog slabljenja i infrastrukturne izolacije, što se može označiti kao devastacija lokalnih zajednica. Takve opštine, poput Crne Trave, Bojnika, Lebana i Medveđe, karakterišu: Depopulacija i starenje stanovništva – migracije mladih ka urbanim centrima i inostranstvu smanjuju ljudski potencijal i dostupnu radnu snagu; Slaba ekonomska aktivnost – dominantna poljoprivreda, stočarstvo i šumarstvo, uz ograničene investicije, dovode do niske ekonomske produktivnosti; Ograničena infrastruktura – planinski i ruralni položaj otežava saobraćajnu povezanost i pristup tržištima; Nepotpuna valorizacija kulturnog i prirodnog nasleđa – postoje potencijali u vidu arheoloških lokaliteta, tradicionalne arhitekture, manifestacija i planinskih pejzaža, ali nisu u potpunosti iskorišćeni (Mihaljčić 2016). S druge strane, čak i devastirane opštine pokazuju turističke potencijale kroz: Seoski i planinski turizam, zahvaljujući netaknutoj prirodi i planinskim stazama; Kulturne manifestacije (npr. „Dani neimara“ u Crnoj Travi, „Bojničko leto“ u Bojniku, „Dani Ljubinke Bobić“ u Lebanu); Zdravstveni turizam u banjama, poput Sijarinske Banje u Medveđi; Gastronomski turizam, posebno lokalne specijalitete i vinske tradicije.

3.1. Grad Leskovac – administrativni, kulturni i turistički potencijali

Grad Leskovac je administrativni i ekonomski centar Jablaničkog okruga, smešten u južnoj Srbiji, na reki Veternici. Sa oko 125.000 stanovnika, predstavlja značajan regionalni centar za privredu, obrazovanje i kulturu. Grad je istorijski poznat po razvijenoj tekstilnoj i prehrambenoj industriji, dok je kulinarski identitet, naročito leskovački roštilj, postao simbol gastronomskog turizma juga Srbije. Turizam u Leskovcu razvija se kroz kombinaciju kulturnih, gastronomskih i izletničkih sadržaja. Najpoznatija manifestacija je Roštiljijada, međunarodni festival hrane i zabave koji privlači desetine hiljada posetilaca i značajno doprinosi promociji grada. Grad takođe poseduje muzeje, galerije, istorijske i kulturne lokalitete koji čine osnovu za kulturni turizam. Okolina Leskovca, uključujući planine Radan i Suvu Planinu, nudi mogućnosti za planinski, izletnički i ekoturizam, što dodatno obogaćuje turističku ponudu. Razvoj turizma u Leskovcu zasniva se na povezivanju kulturnog, gastronomskog i prirodnog potencijala, unapređenju infrastrukture i promociji manifestacija. Kroz ove aktivnosti grad jača svoj regionalni značaj, doprinosi lokalnoj ekonomiji i afirmiše identitet juga Srbije. Na slici 1 prikazana je stara razglednica grada Leskovca.

Slika 1: Stara razglednica grada Leskovca

3.2. Opština Crna Trava – demografski izazovi i turistički potencijali

Opština Crna Trava nalazi se u jugoistočnom delu Srbije, u okviru Jablaničkog okruga, i predstavlja jednu od najmanje naseljenih lokalnih zajednica u zemlji. Sa površinom od oko 330 km² i manje od 1.300 stanovnika prema popisu iz 2022. godine, suočava se sa izraženim demografskim padom i procesima depopulacije. Ipak, njena istorijska i kulturna uloga, kao i bogatstvo prirodnih resursa, čine je prostorom sa značajnim razvojnim potencijalima (Ostojić, 2010). Crna Trava je poznata kao „kolevka srpskih neimara“, budući da su njeni majstori tokom 19. i 20. veka učestvovali u izgradnji brojnih objekata širom Srbije i Balkana. Danas je očuvanje te tradicije objedinjeno u Zavičajnom muzeju neimara i manifestaciji „Dani neimara“, koja promovise lokalnu graditeljsku baštinu. Pored toga, značajno mesto u kulturnom životu opštine zauzima i manifestacija „Dani borovnice“, koja ističe prirodne resurse i poljoprivredne potencijale planinskog područja. Turistička ponuda Crne Trave zasniva se na čistom prirodnom okruženju, rekama, izvorima i šumskim pejzažima, dok blizina Vlasinskog jezera dodatno povećava njenu atraktivnost (Ilić, 2017). Ulaganjem u turističku infrastrukturu, obnovu tradicionalne arhitekture i afirmaciju lokalnih manifestacija, Crna Trava može postati model održivog razvoja ruralnih područja juga Srbije. Na slici 2 prikazana je stara razglednica iz Crne Trave.

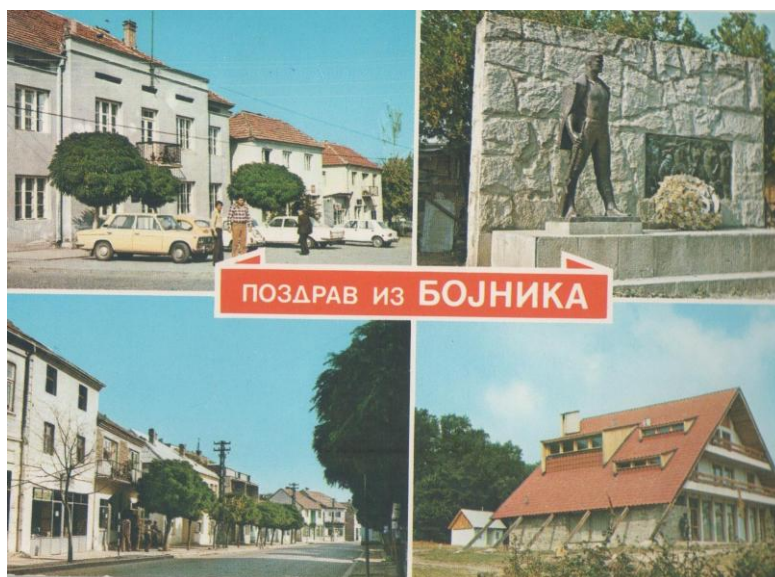

Slika 2: Stara razglednica iz Crne Trave

3.3. Opština Bojnik – demografske promene i perspektive lokalnog razvoja

Opština Bojnik nalazi se u Jablaničkom okrugu u južnoj Srbiji i prostire se na površini od oko 260 km². Prema popisu iz 2022. godine, opština ima približno 10.000 stanovnika, raspoređenih u više od 30 naselja. Središte opštine je varošica Bojnik, koja se nalazi u dolini reke Jablanice, između planinskih masiva Pasjače i Radan planine. Prostor opštine Bojnik karakterišu izraženi demografski pad i migracije ka urbanim centrima, ali i postojanje značajnih prirodnih i poljoprivrednih resursa. Lokalna privreda zasniva se na poljoprivredi, stočarstvu i prehrambenoj industriji, uz razvoj

malih i srednjih preduzeća. Kulturni i turistički identitet Bojnika povezan je sa manifestacijom „Bojničko leto“, koja okuplja umetnike, turiste i lokalno stanovništvo kroz različite kulturne i sportske programe. Blizina Radan planine i arheološkog lokaliteta Caričin Grad (Justiniana Prima) otvara mogućnosti za razvoj izletničkog, kulturnog i eko-turizma. Ulaganjem u obnovu infrastrukture, očuvanje kulturne baštine i promociju ruralnog turizma, opština Bojnik može značajno unaprediti svoju prepoznatljivost i postati primer uspešnog povezivanja lokalnih resursa sa savremenim konceptima održivog razvoja juga Srbije. Na slici 3 prikazana je stara razglednica iz Bojnika.

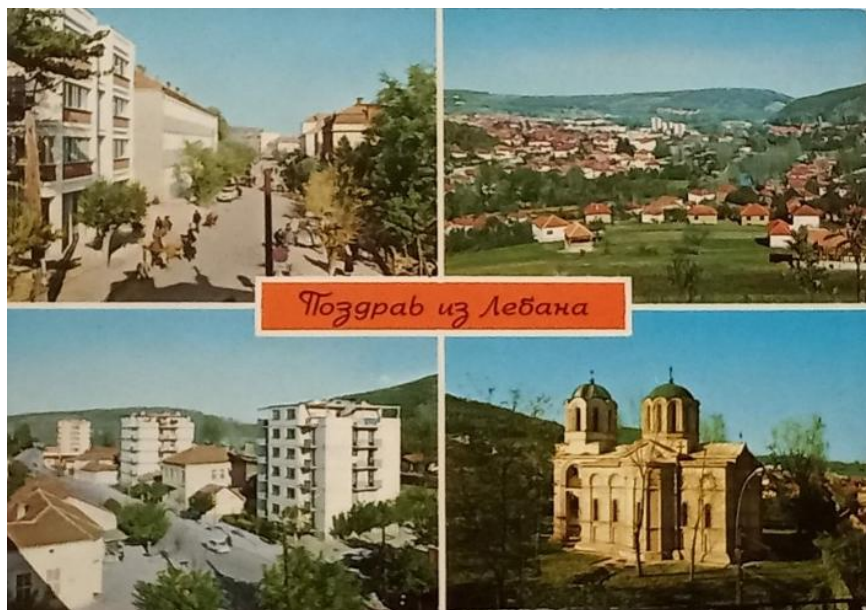

Slika 3: Stara razglednica iz Bojnika

3.4. Opština Lebane – kulturno nasleđe i razvojne mogućnosti juga Srbije

Opština Lebane nalazi se u Jablaničkom okrugu, u južnom delu Srbije, i prostire se na površini od oko 335 km². Prema popisu stanovništva iz 2022. godine, opština ima približno 18.000 stanovnika. Grad Lebane, kao administrativni centar, smešten je u dolini reke Jablanice, u neposrednoj blizini planine Radan, što ga čini prirodno i saobraćajno povoljnim područjem. Lebane ima bogatu kulturno-istorijsku tradiciju, a posebno se izdvaja arheološki lokalitet Caričin Grad (Justiniana Prima), jedno od najznačajnijih arheoloških nalazišta ranovizantijskog perioda na Balkanu. Ovaj lokalitet, pod zaštitom Republike Srbije i na preliminarnoj listi UNESCO-a, predstavlja glavni oslonac razvoja kulturnog i arheološkog turizma. Pored toga, opština je poznata po manifestacijama „Dani Ljubinke Bobić“ i „Leto u Lebanu“, koje afirmišu kulturni identitet i stvaralaštvo lokalne zajednice. U privrednom smislu, Lebane se oslanja na poljoprivredu, prehrambenu industriju i zanatstvo, uz rastući interes za seoski i izletnički turizam. Razvojem turističke infrastrukture, boljom valorizacijom arheološkog i prirodnog nasleđa, kao i jačanjem kulturnih manifestacija, Lebane ima potencijal da

postane važan centar održivog kulturnog i ruralnog razvoja juga Srbije. Na slici 4 prikazana je stara razglednica iz Lebana.

Slika 4: Stara razglednica iz Lebana

3.5. Opština Medveđa – prirodni resursi i razvojni potencijali

Opština Medveđa nalazi se u Jablaničkom okrugu, na jugozapadu Srbije, i graniči se sa teritorijom Kosova i Metohije. Prostire se na površini od oko 524 km², što je čini jednom od prostorno većih, ali demografski ređe naseljenih opština regiona. Prema popisu iz 2022. godine, opština ima oko 7.000 stanovnika, raspoređenih u više od 40 naselja. Medveđa je karakteristična po raznolikom etničkom sastavu, bogatoj prirodi i značajnim mineralnim i termalnim izvorima. Posebno se ističe banjsko naselje Sijarinska Banja, poznato po lekovitim termalnim izvorima, mineralnim kupatilima i jedinstvenom gejzirsko-termalnom fenomenu koji predstavlja retkost u Evropi. Ova banja je najvažniji turistički centar opštine i ima veliki potencijal za razvoj zdravstvenog i spa turizma. Privreda opštine Medveđa zasniva se na poljoprivredi, šumarstvu i rudarstvu, uz rastuće interesovanje za ulaganja u turističku infrastrukturu i energetiku. Blizina planine Radan, prirodnih rezervata i arheoloških lokaliteta dodatno doprinosi razvojnim mogućnostima. Održivi razvoj Medveđe zasniva se na racionalnom korišćenju prirodnih resursa, revitalizaciji banjskog i ruralnog turizma i unapređenju lokalne infrastrukture, čime bi se moglo doprineti ekonomskom i demografskom oporavku ovog pograničnog područja juga Srbije. Na slici 5 prikazana je stara razglednica iz Medveđe.

Slika 5: Stara razglednica iz Medveđe

4. SADAŠNJI NIVO RAZVIJENOSTI TURIZMA U DEVASTIRANIM OPŠTINAMA JABLANIČKOG OKRUGA

Podaci za prvu polovinu 2025. godine pokazuju jasno neravnomeran raspored turističkog prometa:

- Opština Bojnik: 68 turista i 170 noćenja, što ukazuje na minimalnu turističku aktivnost.
- Opština Lebane: 102 turista i 427 noćenja, uglavnom zahvaljujući lokalnim manifestacijama i kulturnim događajima.
- Opština Medveđa: 2 955 turista i 22 798 noćenja, što je znatno više od drugih opština i čini Medveđu centralnom tačkom turističkog razvoja u okrugu.
- Opština Crna Trava: nijedna zabeležena poseta u posmatranom periodu, što naglašava ekstremnu marginalizaciju i potrebu za strateškim intervencijama.

Najveću posećenost turista u ovom regionu ima opština Medveđa zbog dolaska turista u Sijarinsku Banju.

4.1. Sijarinska Banja – veliki turistički potencijal

Sijarinska Banja je jedno od najpoznatijih turističkih mesta i odmarališta u Srbiji. Sijarinska Banja udaljena je 52 km od Leskovca i 32 km od Lebana. Put od Lebana vodi dolinom reke Jablanice do sela Mačedonci, 8 km od varošice Medveđe, a odatle klisurom Banjske Reke. Od pomenutog sela pa sve do banje vodi put uz desnu pritoku Jablanice, uz Banjsku Reku, kroz uzanu klisuru sa strmim padinama brda obraslim šumom. Na slici 6 prikazan je geografski položaj Opštine Medveđa na karti Srbije.

Slika 6: Geografski položaj Opštine Medveđa na karti Srbije

Istočno od banje nalazi se Priština udaljena 30 kilometara. Banja se nalazi u podgorini planine Goljaka, niže sela Sijarine, u voćarskom i stočarskom kraju; naselje je s obe strane Banjske Reke, koja izvire ispod Velje Glave. Leži u kotlini pomenute reke, koja se provlači između visova Sijarine, Dukata i drugih, između četiri brda obraslih hrastovom i bukovom šumom. Okružena je visovima Kitke, Orlovog Vrhа i Tepeа. Za vreme jakih kiša i topljenja snega reka plavi dolinu, ugrožavajući naselje i pojedine termalne izvore. Na slici 7 prikan je geografski položaj Opštine Medveđa na karti Jablaničkog okruga.

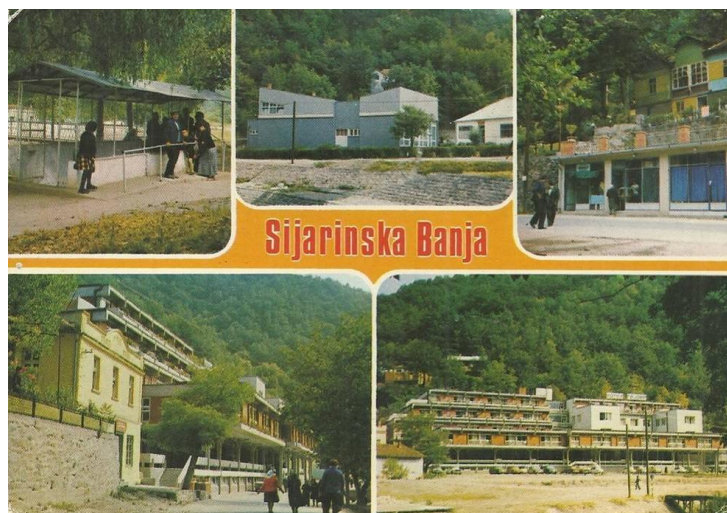

Slika 7: Geografski položaj Opštine Medveđa na karti Jablaničkog okruga.

Nadmorska visina banje je 520 metara, dok nadmorska visina okolnih sela ide do 1.200 metara. Okolna brda štite banju od jakih vetrova, te je u banji vrlo prijatna klima. Šuma štiti banju od hladnih vazдушnih struja. Jedini vetar koji ovde duva jeste duž rečne doline u pravcu jugoistok-severozapad. Zime su blage bez velikih padavina. Stanje vegetacije je povoljno, pod šumom je oko 50 kvadratnih kilometara. Banja je vezana za glavnu železničku prugu Beograd-Skoplje, preko Leskovca, stalnim autobuskim linijama. Planinsko okruženje ispunjeno je hrastovim i bukovim šumama, što banju štiti od snažnijih vetrova. Na području Sijarinske Banje preovladava subplaninska klima, sa toplim letima i retkim padavinama. Izuzetan kvalitet vazduha ovu banju stavlja na listu vazдушnih lečilišta. Područje na kome se danas nalazi Sijarinska Banja bilo je naseljeno još u vreme antike. Ovde su živeli Iliri, Tračani, Dardanci, Tribali...U neposrednoj blizini Sijarinske Banje nalazi je Caričin Grad – Justiniana Prima. Grad je bio važan crkveni, administrativni i vojni centar, sedište novoosnovane arhiepiskopije Justiniane Prime koja je imala jurisdikciju nad severnim Ilirikom čime je pravo Soluna ograničeno na južne delove provincije. Bio je okružen bedemima, a pored spoljnih utvrđenja otkriveni su i unutrašnji bedemi koji grad dele na tri dela: Gornji, Srednji i Donji. Na najuzvišenijem mestu u gradu sagrađen je Akropolj - sedište crkvene uprave, okružen snažnim bedemima, u središnjem delu ističe se centralni kružni trg gde se odvijao javni život grada. Gradske ulice su popločane pravougaonim krečnjačkim pločama, uokvirene pokrivenim tremovima sa stubovima na kojima se oslanjaju lukovi arkada. Na Akropolju se nalazi kompleks episkopske palate (imala je podno grejanje koje se zagrevalo toplim vazduhom - hipokaust), velika katedralna crkva sa tri apside, atrijumom i krstionicom, koji spada u red najmonumentalnijih spomenika vizantijske arhitekture na balkanskom poluostrvu. U stambenom delu grada, blizu trga - foruma, otkopana je trobrodna bazilika sa kriptom, pronađeni su fragmenti podnog mozaika i fresaka. Jugoistočno od foruma bila je treća crkva, krstoobrazna bazilika sa atrijumom. U predgrađu je otkopana dvojna bazilika i južno od nje peta bazilika, trobrodna sa trakseptom, nartekсом i atrijumom, izvan gradskih zidina nađena je šesta crkva, trikonhos sa otvorenim nartekсом i atrijumom, sve ove crkve podignute su u VI veku. Naselje se snabdevalo vodom iz veštačkog jezera čija je brana bila dugačka 100, a visoka 6,15 metara. Sijarinska Banja poseduje 26 izvora, a čak 18 se primenjuje u lečenju. U Donjoj Banji nalaze se : Glavni izvor, Izvor za inhalaciju, Mali Gejzir, Gejzir, Rimski izvor, Borovac, Spas, Raj i Hisar. U Gornjoj Banji nalaze se : Jablanica, Zdravlje, Suzica, Snežnik, tri izvora u B8latištu, Kiseljak i bušotina B-4. Vode u Sijarinskoj Banji se razlikuju po hemijskom sastavu. One su alkalne, kisele, gvožđevite, a temperatura im se kreće od 68 – 76 stepeni celzijusa. Pored vode, pri lečenju se koristi i lekovito blato. Sijarinska Banja poseduje pet bazena za kupanje, 15 kada, tri blatna jezera i plivački bazen sa mineralnom vodom. Terapija se vrši u Specijalnoj bolnici za rehabilitaciju. Lekovite vode Sijarinske Banje se koriste za kupanje, piće i inhaliranje i pomažu u lečenju hroničnih reumatskih oboljenja, kožnih i ginekoloških oboljenja, stomaćnih i bolesti žuči, bolesti bubrega i mokraćnih puteva, oboljenja koštano-mišićnog sistema, anemije i šećerne bolesti, astme i hroničnog bronhitisa, kao i raznih oblika neuroza i stanja lakše psihičke i fizičke iscrpljenosti (menadžerske bolesti). Topla lekovita voda sprovedena je do hotela Gejzer gde se nalazi medicinski blok Specijalne bolnice za rehabilitaciju sa savremenom medicinskom opremom za hidroterapiju, terapiju blatom,

elektroterapiju, kinezi terapiju, inhaliranje i za tople kure lekovitom vodom. Medicinske indikacije: hronične nespecifične bolesti respiratornog trakta; Bolesti lokomotornog aparata; Bolesti gastrointestinalnog trakta; Bolesti bubrega i mokraćnih kanala; Bolesti hepatobilijarnog trakta i pankreasa; Ginekološka oboljenja; Neurološka oboljenja. (Živanović, 2015). Jedna od najvećih atrakcija Sijarinske Banje jesu banjski gejziri. Ovaj jedinstveni fenomen pojavio se tokom bušenja 1954. godine na levoj obali Banjske reke. Vodeni stub izdiže se 8 metara, a njegova temperatura iznosi 71 stepen celzijusa. Mali gejzir karakterističan je po pulsiranju vode u vremenskim razmacima od 12 – 17 minuta. Sijarinska Banja nudi veliki izbor rekreativnih aktivnosti. Tu su tereni za košarku, mali fudbal i odbojku na pesku. U blizini je i sportska hala, veoma lepo uređena. Ljubitelji prirode ne smeju da propuste predivnu Jablaničku klisuru, duboku čak 900 metara. Od kulturno – istorijskih spomenika ističu se stara crkva u banji, kao i lokalitet Justiniana Prima. Ovde se najverovatnije rodio vizantijski car Justinijan I, koji je i podigao grad. Do danas je istraženo svega 60 posto lokaliteta. U blizini Sijarinske Banje je grad Leskovac, jedinstven po bogatoj arhitekturi, poznatim kulinarskim specijalitetima i srednjevekovnim lokalitetima. Sijarinska Banja nudi još mnogo toga. Poslednjih godina se mnogo učinilo na jačanju turističke ponude, sa veoma bogatim pratećim sadržajem. Sijarinsku banju odlikuju dve turističke manifestacije „Gejzerske noći“ i „Zlatni kotlić gejzera“. Gejzerske noći počele su da se organizuju 1998. godine u organizaciji Mesne zajednice, da bi već naredne godine ulogu organizatora preuzeo Zavod za specijalizovanu rehabilitaciju „Gejzer“. Održavaju se tokom jula, najčešće traju 8 do 15 dana, zatvaraju se 2 avgusta. Manifestacija po svom sadržaju programa je kulturno-zabavna, sportsko rekreativna, ekonomsko propagandna i komercijalna. U okviru kulturno zabavnog programa imamo gostovanja Kulturno umetničkih društava, estradnih umetnika, pozorišnih kuća, baletskih grupa, guslara, književnika, zabavljača i drugih javnih ličnosti. Sportsko rekreativni deo manifestacije čine turniri u malom fudbalu, šahu, odbojci na pesku, basketu zatim takmičenje u sportskom ribolovu, plivanju i skokovima u vodu. Tokom manifestacije pruža se mogućnost predstavljanja privrednih preduzeća (sponzora) sa svojim proizvodima i uslugama. Tradicionalno u okviru manifestacije održava se izbor za mis gejzera, književne večeri, guslarsko veče, prvi glas gejzera dok finale manifestacije predstavlja venčanje pod gejzerom na svetog Iliju. Gejzerske noći održavaju se već 17 godina za redom, tako da su ušle u red tradicionalnih turističkih manifestacija Srbije. Druga turistička manifestacija od značaja za Sijarinsku banju je „Zlatni kotlić gejzera“ koju organizuje Organizacija sportskih ribolovaca „Gornja jablanica“ iz Medveđe. Sa organizacijom ove manifestacije počelo se 2011 godine, za početak ova manifestacija je više od očekivanog opravdala svoje postojanje. Pored takmičenja u sportskom ribolovu za članove udruženja u svim kategorijama, organizuje i takmičenje u pripremanju ribljeg kotlića u Sijarinskoj banji na prostoru keja Banjske reke. Takmičenje je otvoreno za sve zainteresovane majstore u spravljanju ribljeg kotlića. Ova manifestacija održava se u nedelju Vidovdana i prate je brojni sponzori. Program manifestacije obogaćen je kulturno zabavnim programom uz ceremonijal proglašenja pobednika u svim disciplinama sportskog ribolova kao i proglašenju pobednika zlatnog kotlića gejzera. Organizovanje ovih manifestacija ima za cilj da obogati sadržaj boravka gostiju, poveća vanpansionsku potrošnju, učini medijsku promociju kao i veću posećenost Sijarinske banje. U svakom slučaju postojanje ovih manifestacija ima svoju opravdanost, mada je poželjno da ima više takvih ili sličnih manifestacija koje bi

uticale na produženje turističke sezone i afirmaciji same Sijarinske Banje. Na slici 7 prikazana je stara razglednica iz Sijarinske Banje.

Slika 7: Stara razglednica iz Sijarinske Banje

4.1. Gravitirajuće tržište turističke tražnje

Gravitirajuće tržište turističke tražnje predstavlja prostor ili region koji privlači turiste kao posledicu blizine, pristupačnosti i ponude usluga. Istraživanje ovog tržišta omogućava analizu turističkog potraživanja, identifikaciju najposećenijih destinacija i predviđanje kretanja turista. Kroz primenu ekonomsko-geografskih metoda, kao što su gravitacioni modeli, istražuju se faktori koji utiču na privlačenje turista: rastojanje, troškovi putovanja, dostupnost infrastrukture, turistička ponuda i atraktivnost destinacije. Ovi podaci omogućavaju:

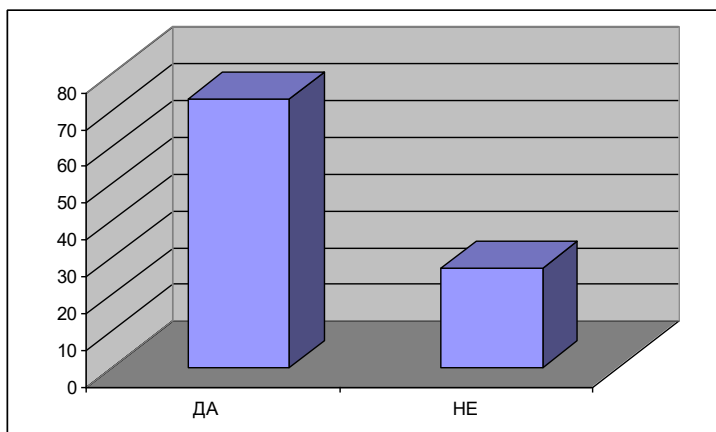
- planiranje turističke infrastrukture,
- optimizaciju marketinških strategija,
- precizno određivanje teritorijalnih turističkih zona,
- podsticanje lokalnog i regionalnog razvoja.

U kontekstu Srbije i juga zemlje, istraživanje gravitirajućeg tržišta pomaže u razvoju održivog turizma, racionalnom korišćenju prirodnih i kulturnih resursa i privlačenju turista u manje poznate, ali potencijalno atraktivne lokalne zajednice.

5. STATISTIČKO ISTRAŽIVANJE O RAZVOJU TURIZMA

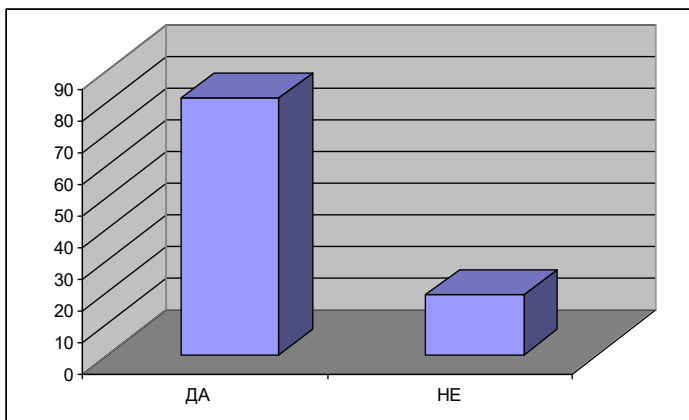
Osnovni način prikupljanja podataka za analizu u ovom radu je metod anketnog ispitivanja. Prilikom sastavljanja upitnika vodilo se računa o jasnoći pitanja i njihovoj razumljivosti široj populaciji (Ilić, 2018). Ukupno 100 ispitanika je odgovorilo na pitanja iz upitnika. Kada je u pitanju vrsta uzorka, u istraživanju se koristi slučajni uzorak. U narednim grafikonima prikazani su rezultati i izvršena je interpretacija rezultata istraživanja.

Na postavljeno pitanje u anketi „Da li ste smatrate da turizam u devastiranim područjima u Jablaničkom okrugu ima turističke potencijale?“ 73% ispitanika je odgovorilo: DA, a 27% je odgovorilo: NE. Na grafikonu prikazana je struktura odgovora na ovo pitanje u relativnim vrednostima.

Grafkon 1. Odgovor na pitanje: Da li ste smatrate da turizam u devastiranim područjima u Jablaničkom okrugu ima turističke potencijale?

Na sledeće postavljeno pitanje „Da li ste posetili Sijarinsku Banju?“ 81% ispitanika je odgovorilo: DA, a 19% ispitanika je odgovorilo: NE. Na grafikonu 2 prikazana je struktura odgovora na ovo pitanje u relativnim vrednostima.

Grafikon 2. Odgovor na pitanje: Da li ste posetili Sijarinsku Banju?

6. ZAKLJUČAK

Analiza turističkog prometa u opštinama Jablaničkog okruga – Crna Trava, Bojnik, Lebane i Medveđa – pokazuje da je turistički razvoj ovog regiona trenutno neravnomeran i u ranoj fazi. Statistički podaci jasno ukazuju da se najveći deo

turističkog prometa koncentrisao u Medveđi, dok su opštine poput Crne Trave, Bojnika i Lebana imale minimalnu aktivnost, a Crna Trava praktično nijednu zabeleženu posetu. Medveđa je imala dobru posećenost turista što pokazuje da i manje opštine mogu ostvariti određeni turistički promet ukoliko se ulože naponi u promociju i razvoj događaja i manifestacija. Ovakvi podaci ukazuju na kritične izazove: depopulaciju i starenje stanovništva, slabu ekonomsku aktivnost, ograničenu infrastrukturu i nedovoljno iskorišćene prirodne i kulturne resurse. Istovremeno, upravo ovi izazovi predstavljaju i stratešku priliku za razvoj održivog turizma koji bi kombinovao prirodne resurse (planine, reke, banje), kulturno-istorijske lokalitete i manifestacije (kao što su „Dani neimara“ u Crnoj Travi, „Bojničko leto“ u Bojniku, „Gejzerske noći“ u Medveđi...). Zaključna preporuka je da se turistički razvoj u ovom regionu vodi kroz integrisane strategije: ulaganja u infrastrukturu i smeštajne kapacitete, promociju i valorizaciju prirodnih i kulturnih potencijala, organizaciju manifestacija i događaja, razvoj ruralnog i planinskog turizma, kao i podršku lokalnoj zajednici i privredi. Kroz ove mere, Jablanički okrug može povećati atraktivnost svojih opština, podstaći lokalni ekonomski razvoj, očuvati kulturni identitet i stvoriti osnovu za održivi turizam i regionalni razvoj. Ova analiza pokazuje da, iako trenutni nivo turizma u regionu ostaje nizak, postoji značajan neiskorišćeni potencijal koji, ukoliko se strateški iskoristi, može dovesti do transformacije opština Jablaničkog okruga u konkurentne i održive turističke destinacije, sa pozitivnim efektima na socio-ekonomski i demografski oporavak region.

LITERATURA

- [1] Cvijanović D. *Ruralni turizam – nastavni materijal*, Universitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, 2015. str. 44.
- [2] Ilić Z. *Vlasinsko jezero – avanturistički turizam*, Zadužbina Andrejević, Beograd, 2017. str. 29.
- [3] Ilić, Z. *Uređenje izvora reka kao značajnog turističkog potencijala Srbije*, X Načuno-stručna konferencija sa međunarodnim učešćem – Planiranje, interesi, zaštita prostora i životne sredine, Udruženje inženjera Beograda, Beograd, 2018, str. 205.
- [4] Mihalčić M. *52 vikenda u Srbiji*, Turistička organizacija Srbije, 2016, str. 41. Herrera, A., Gonzalez, J. (2025). *College Graduates Employability and Bilingualism Relationship at the Lower RGV Border, USA-Mexico*, XXX International Scientific Conference: Regional development and demographic flows of southeastern European countries, Ekonomski fakultet Niš, 19-25 jun 2025.
- [5] Ostojić M. *Seoski turizam Srbije, mogućnosti i uslovi razvoja*, Beoknjiga i MOS, Beograd, 2010, str. 17.
- [6] Ostojić M. *Seoski turizam Srbije, mogućnosti i uslovi razvoja*, Beoknjiga i MOS, Beograd, 2010, str. 43.
- [7] Živanović S. *Oblici i trendovi zdravstvenog turizma*, Univerzitet u Kragujevcu, Fakultet za hotelijerstvo i turizam u Vrnjačkoj Banji, 2015, str. 100.
- [8] Turistička organizacija Srbije, www.srbija.travel
- [9] Turistička organizacija opštine Medveđa, <http://www.tomedvedja.org.rs>
- [10] SB Gejzer u Sijarinskoj Banji, <http://gejzer.rs/>
- [11] Manifestacije, http://www.manifestacije.com/manifestacije_detaljnije.php?ID=8400
- [12] Radanski klaster, <http://www.radanklaster.rs/index.php>
- [13] Ristić, Prim. dr Vukadin, Sijarinska Banja – izvor zdravlja i života. Leskovac 2002.
- [14] Ristić, Prim. dr Vukadin, Termomineralne vode Sijarinske Banje. Leskovac 2007.